

Tilka Jamnik

Mojiceja Podgoršek: *O dečku, ki se je bal vode*

Ilustr.: Polona Lovšin. Kranj: Damodar, 2009.

Ob pomanjkanju literarne kritike v Sloveniji in ob številni produkciji novih naslovov mladinske književnosti vsako leto (leta 2008 je izšlo 810 naslovov!) se ni čuditi, da literarno ustvarjanje Mojiceje Podgoršek še ni doživelo celovitejše analize in kritiškega pregleda. (Delno je to opravila Gaja Kos v Književnih listih, Delo, 11. 11. 2009.)

V preglednih in priporočilnih seznamih mladinskih knjig oziroma priročnikih za kakovostno branje mladinskih knjig, ki jih vsako leto pripravi Pionirska – center za mladinsko književnost in knjižničarstvo in v njih ovrednoti celoletno produkcijo mladinskih knjig, nobeno delo Mojiceje Podgoršek – razen slikanice *Medo reši vsako zmedo* – ni bilo uvrščeno med najboljše ocenjena mladinska dela. (Pa tudi pri tem izstopajo predvsem ilustracije Polone Lovšin in naredijo knjigo res pravo veliko slikanico, besedilo ni tako “močno” kot ilustracije. Strokovno žirijo nagrade za izvirno slovensko slikanico je ta novum prepričal, čeprav je opazila tudi “šepajočo verzifikacijo” avtorice.)

Leta 2009 je Mojiceja Podgoršek med vsemi slovenskimi avtorji izdala največ mladinskih knjig, in sicer 14, poleg teh pa tudi strokovno delo *Motivacija in uporaba storitev šolske knjižnice* (Morfem, 2009). Po podatkih Cobissa se je po številu izposojenih knjig v slovenskih splošnih knjižnicah v letu 2009 uvrstila med prvo deseterico, na osmo mesto. (<http://home.izum.si/cobiss/nadomestilo/NadSeznam.asp?Leto=2009>: 1. Desa Muck, 2. Svetlana Makarovič, 3. Primož Suhodolčan, 4. Ivan Sivec, 5. Bogdan Novak, 6. Janja Vidmar, 7. Tatjana Kokalj, 8. Mojiceja Podgoršek, 9. Miki Muster, 10. Tone Pavček.)

Slikanica z naslovom *O dečku, ki se je bal vode* (Damodar 2009) morda celo obeta predstavitev kakega znamenitega Slovenca. Pisateljica je s svojimi zgodbami najmlajšim do zdaj namreč na izviren način poskušala približati tudi znamenite Slovence: Jurija Vego z zgodbo *O pastirčku, ki*

je znal računati, Primoža Trubarja z zgodbo *O mlinarju, ki je za knjigo mlin prodal* in Franceta Prešerna z zgodbo *O dečku, ki je pisal pesmi* (vse so izšle pri založbi Učila International).

Obravnavana slikanica je izšla dvojezično, v slovenskem in romskem jeziku: *O dečku, ki se je bal vode/Palu čhau, so daralahi le panjistar*. Romski prevod je prispeval Romeo Cener. Ilustrirala jo je priznana akademska slikarka Polona Lovšin in prav ilustracije so prve, ki pritegnejo bralca. Dvostranske ilustracije so slikarsko razkošne, barvno močne, prepričljive v mnogih "romskih" detajlih in same po sebi zelo sporočilne. Osupnejo s širokimi pejzaži, izrazi obrazov, s poznavanjem romskega likovnega izraza. Veseli bi bili strokovne kritiške ocene likovnega dela slikanice. Likovna plat slikanic je v zadnjem času zelo pogosto bogata in sporočilna, še zdaleč ne zgolj ilustracija besedila. To je zagotovo izraz sodobnega časa, v katerem vizualno pod vplivom digitalizacije vse bolj prevladuje nad besedilnim. Različne stroke razmišljajo o vzrokih in posledicah teh dejstev, predvsem za bralce. (Naj omenimo vsaj zbornik *Razmerja med slikovnimi in besedilnimi sporočili*: zbornik Bralnega društva Slovenije, ob 8. strokovnem posvetovanju, Ljubljana, 8. septembra 2009. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, 2009.) V tem zapisu bi želeli opozoriti le na to, kako se pojavlja čedalje več slikanic z dobrimi ilustracijami in slabšimi besedili.

Dvojezične izdaje mladinskih del, predvsem v slikanicah, so v zadnjih letih vse pogostejše. Nastajale so ob mednarodnem letu medkulturnega dialoga in večjezičnosti, nastajajo ob zavedanju, da je materni oziroma prvi jezik pomemben za slehernega človeka, da je v sodobnem globalnem svetu potrebno znanje tujih jezikov. Tudi v Sloveniji je v zadnjih letih več dvoali celo večjezičnih izdaj mladinskih knjig, predvsem slikanic, npr. zbirka Spominčice = Forget-me-nots založbe KUD Sodobnost International, izdaja slikanice *Rojstni dan* Barbare Hanuš v več jezikih pri založbi Miš idr.

Romska problematika oziroma Romi kot književni junaki in (avtorizirane) izdaje njihove pripovedne tvornosti se pogosteje pojavljajo prav tako v zadnjih letih, zagotovo delno kot posledica spoznanja – potrebnega za medsebojno razumevanje in sožitje v globalnem svetu – da smo vsi drugačni in vsi enaki. Tudi mladinska književnost tako obravnava različne marginalne in občutljive skupine, posameznike s posebnimi potrebami in podobno.

Ko pa se lotimo pozornejšega branja besedila v slikanici z naslovom *O dečku, ki se je bal vode*, neprijetno presenetita predvsem dve stvari: po eni strani nekako nelogična, po drugi pa stereotipna predstavitev romskega dečka, glavne književne osebe, in odnosa vrstnikov do njega. Besedilo namreč ne prepriča, da se je mali romski deček Venito zaradi hude izkušnje

v otroštvu (padel je v deročo reko in skoraj utonil, čeprav je znal plavati) *strašansko bal vode. Tako zelo, da je še piti ni hotel, kaj šele da bi se umival.* Prav to neumivanje in posledično neprijeten vonj, ki se širi od njega, je globoko zakoreninjen stereotip o Ciganih oziroma ciganih.

Venito je povezan z naravo, rad je na prostem, poleg tega pa je bister, radoveden in učljiv deček. Toda brez prijateljev, saj je drugačen, predvsem pa smrdi, zaradi česar se ga sošolci izogibajo. Otroci ga žalijo tudi z nagajivimi pesmicami. Venita boli, da je osamljen in težko prenaša žaljivke, toda še vedno laže kot umivanje. V svoji osamljenosti tolažeče doživlja srečanja z živalmi. *Venito si je želel, da bi ga tako kot njegove ljube živali tudi sošolci sprejeli takšnega, kakršen je. Nadarjenega, veselega, prijaznega in umazanega.*

Potem pa se zgodi, da gre razred na izlet na morje. Venito gre z njimi, čeprav je v zadregi in se boji, da ga bodo sošolci zvlekli v vodo. Toda ko se začne utapljati sošolec Peter, ki ne zna plavati, in Venito vidi, da mu nihče ne bo pomagal, skoči v vodo in potegne sošolca srečno na suho. Učiteljica ga pohvali, učenci ga občudujejo zaradi njegovega poguma in ga sprejmejo medse. Odslej je Venito srečnejši, ker ima prijatelje, in tudi umiva se skoraj vsak dan. *No, ne čisto vsak dan. Navsezadnje je bil deček in ti se ne umivajo prav radi. Nikdar pa se ni razvedelo, kako zelo se je bal vode.* Nato avtorica konča besedilo takole: *Venito bo vse življenje ostal romski deček. Vedno bo drugačen. Zaradi barve kože in zunanosti. Drugačen pa bo predvsem zaradi svoje nadarjenosti, poguma in pripravljenosti, da pomaga drugim.*

Že citirani stavki izražajo pomanjkljivosti besedila, ki je kot celota neizčiščeno in neizdelano. Zgodba je pravzaprav privlečena za lase, v njej je vsega preveč in nič ni zares domišljeno, preveč je različnih elementov, isti poudarki se prevečkrat ponovijo, hkrati pa se ne prepletajo v prepričljivo celoto. V nastajanju bi jo bilo treba bolj poglobljeno premisliti, v čem in zakaj je Venito drugačen, poudariti njegove odlike, ki so pogojene prav s tem, da je romski deček (izhajajo iz kulture Romov, ki so povezani z naravo in drug z drugim), prikazati predsodke neromskih otrok do njega, njegova želja (toda brez pravega prizadevanja!), da ga sprejmejo.

Tankočutnejša obravnava snovi in piljenje besedila bi pripomogla tudi k estetiki dognanosti besedila in njegovi umetniški prepričljivosti. Tedaj bi besedilo "zapelo" v odlomkih, ko se Venito čudežno srečuje z živalmi. Tudi nagajivke sošolcev so okorne. Oni mu res samo žaljivo nagajajo, toda avtorici bi ob tem lahko zadrhtela umetniška duša v prepričljivi zvočnosti besed.

Besedilo se torej loteva sodobne problematike drugačnosti in sprejetja Romov, opozarja na njihove prednosti in bogastva, ki ga prinašajo v naš

prostor, obenem pa tudi na naše predsodke. Toda manjka mu psihološke in sociološke poglobljenosti, ostaja na "varovalni" ravni, daleč od tega, da bi nas pretreslo, nam ozavestilo problematiko ali nas vsaj prisililo k razmisleku o našem lastnem odnosu do Romov.

Hkrati z neprepričljivostjo na sporočilni ravni se dogaja – kar je razumljivo – tudi površna literarizacija besedila. Želeli bi bolj izbrušen slog in več estetske dovršenosti. Zaradi pomanjkljivosti na obeh ravneh sta avtorica in njeno besedilo brez prave umetniške prepričljivosti. V resnici gre za to, da avtorica piše besedila brez neke notranje nuje, človeške prizadetosti in umetniške sile, zato je besedilo slabokrvno na vseh ravneh in v celoti. Kot bi bila na "lovu" za najbolj aktualnimi temami, motivi (literarno snovjo), ki bi jih želela med prvimi na Slovenskem tudi ubesediti in predstaviti mladim bralcem. (Knjižnično nadomestilo nekako spodbuja takšno početje, zato je avtorica nedvomno stimulirana, da ustvarja tako količino knjig vsako leto. Sicer bi jih izdala manj, morda le eno, pa tisto domišljeno in odlično literarizirano.)

Besedilu tako sicer ne gre odrekati kulturološkega vedenja in publicističnega angažmaja o problemu. Ob prvem branju bo besedilo najbrž tudi dokaj všečno manj pozornemu bralcu in dobrodošlo marsikateremu vzgojitelju zaradi aktualne in vzgojne problematike. Prav z zadnjim pa smo spet prišli čez rob, kjer se ne udejanja literarnost besedila.

Obravnavana slikanica potrjuje – kar že lep čas ugotavljamo ob spremljanju književne produkcije Mojiceje Podgoršek – da gre za tipično avtorico našega časa, ki pozna sodobne izzive, pozna probleme otrok, pozna pa tudi njihove bralne interese in zmožnosti. Pozna tudi pričakovanja vzgojiteljev. Do neke mere ji ne gre odrekati senzibilnosti in spretnosti pri pisanju besedil. Piše hitro in se zna odzvati na potrebe bralcev in književnega trga. Toda – prav zaradi hitrosti in količine – njena besedila niso sporočilno poglobljena in estetsko izčiščena. (O značilnostih sodobne književne produkcije se med drugim lahko poučimo v knjigi Mihe Kovača: *Od katedrale do palačinke*: tisk, branje in znanje v digitalni družbi. (Ljubljana: Študentska založba, 2009.) Avtor razmišlja, kakšne spremembe se dogajajo v sodobnih družbah na področju knjige hkrati z razvojem digitalnih tehnologij.)

Ker pa so besedila Mojiceje Podgoršek vendarle spretno napisana ter všečna mlajšim bralcem in njihovim vzgojiteljem (ne pozabimo, da so v splošnih knjižnicah zelo izposojana!), se ob tem upravičeno sprašujemo, kako ta – in vsa takšna sodobna besedila – vplivajo na razvoj književnega okusa in svetovnega nazora (mladih) bralcev.

* Tilka Jamnik, Pionirska knjižnica Ljubljana